

PRINCIPII DE GRAMATICĂ ANALOGICĂ ȘI CONTRASTIVĂ

Extraordinara diversitate lingvistică ce există la ora actuală pe planeta noastră este o problemă unanim recunoscută, cu care, în cadrul multiculturalismului și globalismului specifice societății contemporane, ne confruntăm zi de zi. În plus, tema a constituit obiectul unor studii și al unor ample polemici din partea cercetătorilor științei filologice, care s-au străduit, de-a lungul timpului, să investigheze originile istorice și liniile evolutive ale acestui fenomen.

Nu este aici locul pentru a expune ori a comenta diversele teorii și concluzii, adesea contradictorii, care au rezultat în urma acestor eforturi ale cercetătorilor. Singurul lucru pe care îl putem face, pentru a simplifica lucrurile și a înlesni efortul argumentativ, precum și pentru a corecta înțelegerea celor expuse în acest modest eseu, este de a propune – ca metodă de lucru – o distincție fundamentală între limbile existente astăzi pe Terra, distincție care permite gruparea lor în două mari categorii sau grupuri, adică: a) grupul *limbilor analogice* și b) grupul *limbilor contrastive*. Astfel, din prima categorie ar face parte acele limbi între care există incontestabile analogii, asemănări, fiind recunoscute, din punct de vedere istoric, evolutiv, ca limbi înrudite sau convergente, datorită, în primul rând, originii lor comune. De exemplu, grupul limbilor romanice, sau neolatine (spaniolă, română, franceză italiană etc.), grupul limbilor germanice (engleză, germană, limbile scandinave), cel al limbilor slave (rusă, ucrainiană, bulgară, sârbă, poloneză etc.). Din a doua categorie fac parte limbile între care există mai multe deosebiri decât analogii. Sunt limbi care nu converg, ci se despart, și care pot fi studiate mai bine prin metoda *contrastivă*, decât prin cea *analogică*. Aceste două procedee constituie – sau ar trebui să constituie – principiile de bază în metodica predării oricărei limbi străine. Modul în care ele sunt aplicate ar trebui să depindă, în primul rând, de vârsta elevului. Astfel, metoda directă, intuitivă – care face abstracție de limba maternă –, se potrivește mai bine cu elevii mai mici, preșcolari sau din clasele primare, întrucât în conștiința lor lingvistică structurile gramaticale ale limbii materne nu sunt suficient de bine fixate. În schimb, la elevii mai mari și la adulți este recomandabilă metoda a doua, cea indirectă, analogic-contrastivă, care se folosește de structurile limbii materne, deja bine asimilate și imposibil de neglijat, pentru a scoate în evidență și a fixa mai bine regulile gramaticale ale limbii străine. Aceste linii orientative ar trebui respectate cu strictețe în alcătuirea manualelor școlare pentru studiul limbilor străine și să ducă la o reformă a metodele de învățare-predare a limbilor străine, lucru care, din păcate, nu s-a prea făcut la noi.

De exemplu, limba maghiară se poate considera ca divergentă sau contrastivă, în raport nu numai cu româna, ci și cu majoritatea limbilor care se vorbesc azi în

Europa (mai puțin cu finlandeza, față de care maghiara este convergentă, întrucât ambele aparțin aceluiași grup, fino-ugric).

Elementele convergente (analogice) și cele divergente (contrastive) pe care le descoperim în momentul în care studiem o limbă străină, raportat la limba maternă, se manifestă la toate nivelele lingvistice: fonetic, morfologic, sintactic și, nu în ultimul rând, lexical. Astfel, la nivel lexical, putem reține că există o indubitabilă analogie între it. *albero*, fr. *arbre*, sp. *arbol* și rom. *arbore*, analogii explicabile prin derivarea lor comună din lat. *arbor*. Dar, toate aceste lexeme contrastează cu engl. *tree*, rus. *derevo*, magh. *fa*. La fel, există o analogie între it. *uomo*, fr. *homme*, sp. *hombre* și rom. *om*, provenind din lat. *homo*, și o relație de contrast între acești termeni și engl. *man*, rus. *celovek* și magh. *ember*. Și, desigur, lista exemplurilor poate continua, permițându-ne, într-un final, să ajungem la concluzia că, în plan lexical (adică al semnificantului corespunzător conceptului „om”), există un raport de analogie sau convergență între franceză, italiană, spaniolă și română și un raport de contrast sau divergență între toate aceste limbi, pe de o parte, și engleză, rusă, maghiară, de cealaltă parte. De asemenea, există relații de divergență între semnificanții din limbile engleză, rusă și maghiară, referitoare la același semnificat („om”).

Desigur, distribuția analogiilor și diferențelor nu este rigidă, aceasta se poate schimba, relevând rezultate surprinzătoare. De exemplu, cuvântul românesc *casă* este analog it. *casa* și sp. *casa* (observăm că sunt aproape identice, atât ca expresie scrisă, cât și ca pronunție), dar este contrastiv în raport cu fr. *maison*, engl. *house*, rus. *dom*, în timp ce se observă o curioasă convergență între rus. *dom* și lat. *domus*, precum și între engl. *house* și magh. *haz*. Desigur, specialiștii în gramatică istorică și etimologii pot oferi explicații mai mult sau mai puțin convingătoare pentru toate aceste asemănări sau contraste, dar nu acesta este obiectul analizei noastre.

Aceeași schemă, aplicată celorlalte nivele lingvistice, face ca distribuția relațiilor de convergență sau divergență să capete aspecte total neprevăzute și curioase. De exemplu, în plan fonologic, se stabilește o relație contrastivă între limba spaniolă, pe de o parte, și restul limbilor menționate mai sus, pe de altă parte, întrucât numai în spaniolă există fonemul /s/ cu articulație apico-alveolară; în toate celelalte limbi articulația acestui sunet este apico-dentală. La nivel morfologic putem lua în considerare, de exemplu, structuri gramaticale precum poziția articolului hotărât, a adjectivului, formarea pluralului, genul substantivelor, formele temporale ale verbului etc. Astfel, putem observa contrastul dintre poziția enclitică a articolului hotărât românesc („*arborele*”) și poziția proclitică a aceluiași articol în toate celelalte limbi (cu excepția limbii ruse în care acest articol nu există): it. *l'albero*, fr. *l'arbre*, sp. *el arbol*, engl. *the tree*, magh. *a fa*. În ce privește poziția adjectivului, aceasta este enclitică în spaniolă, italiană și română și proclitică în franceză, engleză, rusă și maghiară:

- *relație de convergență în ce privește poziția enclitică*¹:

– „el arbol hermoso”

¹ Pentru limba spaniolă, vezi Escudero 1965, Ramirez 1986, Salvá 1988, Alcina Franc 1991, iar pentru română, GLR, Săteanu 1978, Bejan 1997.

- „l' albero bello”
- „arborele frumos”

• *relație de convergență în ce privește poziția proclitică:*

- „le bel arbre”
- „the nice tree”
- „krasivoe derevo”
- „a szepen fa”.

Între primul grup și al doilea se stabilește o relație de *divergență*.

În ceea ce privește timpurile verbului, se poate observa singularitatea spaniolei, care contrastează cu toate celelalte limbi citate, ea fiind singura care are opt forme temporale la subjonctiv.

Am putea considera, așadar, aplicând metoda statistică, evaluativă, că două limbi sunt *analogice* dacă numărul analogiilor este mai mare decât cel al diferențelor și sunt *contrastive* dacă numărul diferențelor este mai mare decât cel al analogiilor. Totodată, ar fi posibil să se stabilească grade diferite de contrastivitate: un grad minim de contrastivitate între două sau mai multe limbi ar justifica includerea lor în categoria limbilor analogice (astfel sunt, de exemplu, italiana și spaniola, ambele limbi situându-se, în comparație cu româna, la un nivel de contrastivitate mai înalt decât cel existent între ele două), în timp ce nivelul de contrastivitate crește dacă luăm în considerare limbi aparținând unor grupuri sau familii distincte: astfel, între română (și limbile romanice în general), pe de o parte, și rusă (plus celelalte limbi slave), pe de altă parte, există un grad de contrastivitate mult mai mare decât cel existent între română și limbile înrudite cu ea. Și acest grad de contrastivitate ajunge la un punct maxim în raport cu limba maghiară, din cauza neapartenenței acesteia din urmă la familia limbilor indo-europene².

Totuși, la o simplă observație empirică, se poate constata cu ușurință că două limbi precum spaniola și româna, fiind din punct de vedere istoric, evolutiv, înrudite, pot fi considerate ca fiind limbi analogice. Dar, în ciuda acestui fapt, există suficiente structuri contrastive care se cuvine a fi semnalate, întrucât tocmai aceste structuri constituie izvor de obstacole, de dificultăți pentru cei care studiază o limbă străină, în cazul de față spaniola ca limbă străină pentru cei care au ca limbă maternă româna.

Prin urmare, o primă concluzie pe care o putem trage este că, în momentul învățării unei limbi străine, primul lucru pe care trebuie să-l facem este de a stabili cărei categorii îi aparține această limbă în raport cu limba maternă. Dacă aparține primei categorii, aceea a limbilor analogice, atunci metoda de predare cea mai adecvată este de a scoate în evidență analogiile și similitudinile existente, însă fără a desconsidera complet di-similitudinile, adică structurile contrastive care, inevitabil, există

² Desigur, limitele modeste ale acestui studiu nu ne permit să luăm în considerare limbile așa-zis exotice (chineză, vietnameză, arabă etc.); ne limităm la continentul european.

între două limbi, oricât de înrudite ar fi ele. Aceasta, deoarece este bine știut că tocmai aceste ne-concordanțe se constituie ca sursă de greșeli frecvente și reprezintă un obstacol greu de depășit pentru cei care învață respectiva limbă străină. Cu atât mai mult, cu cât este vorba de două limbi – româna și spaniola – care, deși înrudite, prezintă, ca rezultat al împrejurărilor istorice în care au evoluat, incontestabile particularități la toate marile capitole sau nivele ale limbii (fonetic, morfologic, sintactic, lexical). Istoricii celor două limbi sunt de acord în a recunoaște factorii care constituie, pe de o parte, sursă de analogii, iar pe de altă parte, sursă de discordanțe între ele. Astfel, analogiile apar atât prin originea comună (latina vulgară), cât și, paradoxal, din poziția ex-centrică, marginală a celor două teritorii pe harta Imperiului Roman (Peninsula Iberică, în extrema occidentală, și Dacia, în cea orientală). Dar, mai târziu, vicisitudinile istoriei au deviat evoluția normală a celor două limbi, care au suferit puternice influențe din partea națiunilor ce au ajuns să domine, în îndelungatul Ev Mediu, cele două teritorii (influența arabă în Spania și cea slavă în țările române).

Așadar, obiectul acestui eseu îl constituie expunerea analogiilor și discordanțelor – sau contrastelor – existente între limba spaniolă și limba română, cu insistență mai accentuată asupra acestora din urmă, precum și configurarea unei baze de lucru, a unui punct de plecare pentru o reformă a metodelor de predare a limbilor străine și a modului de alcătuire a manualelor școlare, întrucât am ajuns la concluzia că felul în care sunt predate astăzi la noi limbile străine în școală este destul de haotic și ineficient. Studiul nostru se adresează atât vorbitorilor care au româna ca limbă maternă și care își propun să aprofundeze cunoștințele de spaniolă, cât și profesorilor metodiști, care l-ar putea utiliza ca instrument de lucru util, pentru redactarea unui manual experimental bazat pe metoda contrastivă și cea analogică.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- Alcina Franc 1991 = J. Alcina Franc, *Gramática española*, Ariel S.A., Barcelona, 1991.
 Bejan 1997 = Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române Compendiu*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1997.
 Escudero 1965 = Gregorio Escudero, *Gramatica limbii spaniole*, Editura Științifică, București, 1965.
 GLR = *Gramatica limbii române*, vol. I-II. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Tiraj nou, Editura Academiei R.S.R., București, 1966.
 Ramírez 1986 = Salvador F. Ramírez, *Gramática española*, ArcoLibros, Madrid, 1986.
 Salvá 1988 = Vicente Salvá, *Gramática de la lengua castellana*, ArcoLibros, Madrid, 1988.
 Săteanu 1978 = Cornel Săteanu, *Fonemica limbii române*, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Filologie, Cluj-Napoca, 1978 (multigrafiat).

PRINCIPLES OF ANALOGICAL AND CONTRASTIVE GRAMMAR

(Abstract)

This article starts from the principle of linguistic diversity as a fundamental reality of human culture and civilization. Although, in the frame of this diversity, it is possible to make a classification

of the languages in two great categories, that means: a) analogical languages and b) contrastive languages. For example, we may say that Romanian language and Spanish language present much more analogical structures at all levels of grammar (phonetics, morphology, syntax, lexical), so that may be considered analogical languages; by the contrary, between Romanian and Hungarian such analogies are also inexistent, and so, we may consider that Romanian language and Hungarian are contrastive languages. On these considerations, we proposed a reform of learning-teaching methodology of the foreign languages, based on the exploitation of this reality, in other words, we propose to apply the indirect method of learning-teaching in foreign languages, instead of the direct, intuitive method, which make abstraction of the mother tongue. The method we propose uses the structures already assimilated of the mother tongue aiming to evidence –by analogy or by contrast– the structure of the foreign language studied.

Cuvinte-cheie: *diversitate lingvistică, structuri analogice, structuri contrastive, limbi analogice, limbi contrastive, metodologia predării limbii.*

Keywords: *linguistic diversity, analogical structures, contrastive structures, analogical languages, contrastive languages, learning-teaching methodology.*

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
vrujea@yahoo.es*